

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЗООЛОГІЇ ІМ. І. І. ШМАЛЬГАУЗЕНА

ЧЕРНИЧКО ЙОСИП ІВАНОВИЧ

УДК 598.33:574.91 (477.7)

ЗНАЧЕННЯ АЗОВО-ЧОРНОМОРСЬКОГО УЗБЕРЕЖЖЯ УКРАЇНИ В
ПІДТРИМЦІ СТРУКТУРИ ТРАНСКОНТИНЕНТАЛЬНИХ МІГРАЦІЙНИХ
ШЛЯХІВ КУЛИКІВ У СХІДНІЙ ЄВРОПІ

03.00.08 – зоологія

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора біологічних наук

Київ – 2011

АНОТАЦІЯ

Черняк І.І. Значення Азово-Чорноморського узбережжя України в підтримці структури трансконтинентальних прольотних шляхів куликів у Східній Європі. - Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора біологічних наук за спеціальністю 03.00.08 - зоологія. - Інститут зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України, Київ, 2011.

У дисертації подано аналіз чисельності та розміщення 46 видів куликів під час сезонних міграцій на Азово-Чорноморському узбережжі України. Аналіз заснований на результатах понад 1800 обліків у межах 50 основних контрольних територій (ділянок) у регіоні за 1978-2004 рр. Вперше описано популяційні і статеві-вікові особливості розміщення куликів на місцях міграційних зупинок в регіоні. Отримані нові дані про ступінь територіального та групового консерватизму куликів. З'ясовані сезонні та

географічні особливості структури міграційних шляхів, що проходять через континентальні області та функціональне значення місць зупинок в регіоні. Встановлено існування особливого типу використання внутрішнь-континентальних шляхів прольоту навесні. Доведено важливість особливих типів кормових угідь (водно-болотних угідь) у регіоні в підтримці структурованості міграційних шляхів на наступних етапах внутрішньоматерикових перельотів. Доведено існування декількох типів індивідуальних трас прольоту бережників. Запропоновано концепцію ієрархічної структури прольотних шляхів, які складаються з міграційних коридорів і міграційних потоків. Визначено ключову роль Сивашу серед водно-болотних угідь Східної Європи в охороні мігруючих видів куликів та підтримці структури їх прольотних шляхів.

Ключові слова: кулики, чисельність, розміщення, кільцювання, міграції, пролітні шляхи, Азово-Чорноморське узбережжя України

АННОТАЦИЯ

Черничко И.И. Значение Азово-Черноморского побережья Украины в поддержании структуры трансконтинентальных пролетных путей куликов в Восточной Европе. – Рукопись. Диссертация на соискание ученой степени доктора биологических наук по специальности 03.00.08 – зоология. – Институт зоологии им. И.И.Шмальгаузена НАН Украины, Киев, 2011.

В диссертации приведен анализ численности и размещения 46 видов куликов во время сезонных миграций на Азово-Черноморском побережье Украины. Анализ основан на результатах свыше 1800 учетов в пределах 50 основных контрольных территорий (площадок) в регионе за 1978-2004 гг. Впервые описаны популяционные и поло-возрастные особенности размещения на местах миграционных остановок, получены новые данные о степени территориальной и групповой привязанности у куликов. Выявлены сезонные и географические особенности структуры миграционных путей, проходящих через континентальные области, и функциональное значение мест остановок. Установлено существование особого типа использования внутриконтинентальных путей пролета весной. Доказана важность мест миграционных остановок в обеспечении дальности беспосадочного полета куликов за счет набора жировых запасов, нормального процесса линьки. Доказано существование обособленных популяционных группировок, а для чернозобика – существование нескольких типов индивидуальных трасс пролета. Предложена концепция иерархической структуры пролетных путей, состоящих из миграционных коридоров и миграционных потоков. Обоснована ключевая роль Сиваша среди водно-болотных угодий Восточной Европы для поддержания структуры пролетных путей куликов.

Ключевые слова: кулики, численность, размещение, кольцевание, миграции, пролетные пути, Азово-Черноморское побережье Украины.

SUMMARY

Chernichko I.I. Importance of the Azov-Black Sea coast of Ukraine in supporting the structure of transcontinental flyways of waders in Eastern Europe. – Manuscript. Thesis for the Doctor degree in Biological Sciences in the speciality 03.00.08 – zoology. – Schmalhausen Institute of Zoology, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 2011.

The thesis presents a detail analysis of numbers and distribution of 46 wader species during seasonal migrations at the Azov-Black Sea coast of Ukraine. The analysis is based on results of above 1800 count routes within 50 main control territories (plots) in the region over the period 1978-2004. The patterns of spatial distribution of waders in different parts of the region have

been established. The conditions of formation of wader migration groups in the summer-autumn season in tundra of Yamalo-Nenetsky Autonomous District of Russia (1992) have been studied. Basing on results of mass captures, measurements and ringing of waders it is described for the first time their population and sex-age distribution characteristics on stopovers along the Azov-Black Sea coast of Ukraine. New data on the extent of territorial and group fidelity of waders have been received. According to ringing results there are revealed seasonal and geographic features of the structure of the migration routes crossing continental zones as well as functional values of stopovers in the region. It is established that most wader species inhabiting high latitudes are characterized by a particular type of using intra-continental flyways in spring. They tend to move as much as possible toward the north-eastern direction to have the minimum distance before the final non-stop flight to their breeding grounds. Such a type of migratory strategy during the inland flight ensures for the high-latitude waders preservation of the necessary optimum of fat reserves required for survival in the beginning of their reproductive cycle and for successful breeding in whole. There are determined distinctive features between inland flyways and coastal ones including the features which add to maintenance of the integrity of populations. It is proved the importance of particular types of feeding habitats (wetlands) in the region in supporting the structuredness of migration routes on further phases of inland migration determined by a possible distance of the non-stop flight of waders at the expense of gain of fat reserves.

Recaptures, including multiply recaptures of model wader species, have confirmed the existence of isolated population groups with high degree of territorial conservatism. For the Dunlin it is proved the existence of several types of individual routes of passage. It is proposed the conception of hierarchical level of the flyways consisting of migration corridors and local migration streams as the most fractional hierarchical levels of flyways.

Key words: waders, numbers, distribution, ringing, migrations, flyways, Azov-Black Sea coast of Ukraine